

ISSN 0350-1914

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ
MACEDONIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНА НАУКА
SECTION OF LINGUISTICS AND LITERARY SCIENCES

ПРИЛОЗИ
CONTRIBUTIONS
XLIV 1

СКОПЈЕ – SKOPJE
2020

Уредувачки одбор:

акад. Витомир Митевски (претседател)
акад. Катица Кулавакова
доп. член Марјан Марковиќ

Меѓународен уредувачки одбор:

акад. Кајетан Гантар (Словенија)
акад. Предраг Пипер (Србија)
проф. д-р Нуло Миниси (Италија)
проф. д-р Јан Соколовски (Полска)
проф. д-р Виктор Фридман (САД)
проф. д-р Татјана Вендина (Русија)
проф. д-р Ала Генадјевна Шешкен (Белорусија)
проф. д-р Горан Калоѓера (Хрватска)
проф. д-р Павол Жиго (Словачка)
проф. д-р Рајна Драгиќевиќ (Србија)
проф. д-р Мира Менац Михалиќ (Хрватска)
проф. д-р Викторија Ивашченко (Украина)

СОДРЖИНА
TABLE OF CONTENTS

СТАТИИ

Зузана ТОПОЛИЊСКА	
Околу теоретската рамка на идната македонска дескриптивна граматика	5
Ѓорѓи ПОП-АТАНАСОВ	
Белешки кон ортографијата и јазикот на Велешкото евангелие	15
Марјан МАРКОВИЌ	
Формална и семантичка деривација на прасловенскиот корен <i>*teg-</i> во македонскиот јазик	23
Pavol ŽIGO	
Pomenovanie ded a bab(k)a (nielen) v slovenských nárečiach cez prizmu Slovanského jazykového atlasu	35
Силвана СИМОСКА	
Турско-англискиот суперстрат во современиот македонски јазик	49
Елени БУЖАРОВСКА	
Деонтичките и динамичките значења на <i>може</i> во македонскиот јазик ...	61
Лилјана МИТКОВСКА	
Скриена модалност: <i>се</i> -конструкциите со модални нијанси во македонскиот јазик	77
Елена Ю. ИВАНОВА	
Семантика и прагматика императивных форм совершенного и несовершенного вида (болгарский язык на фоне русского)	97

Ангелина ПАНЧЕВСКА	
Називите за ‘овчар’ во македонските дијалекти и нивните паралели во поширок словенски контекст	117
Соња МИЛЕНКОВСКА	
Називите за ‘трат’ во македонските дијалекти во корелација со истозначните називи на словенската јазична територија (според материјалите на Општословенскиот лингвистички атлас)	123
Бојан ПЕТРЕВСКИ	
Секундарната предикација во врска со акузативниот објект во македонскиот јазик	131
Давор ЈАНКУЛОСКИ	
Топонимите во областа по сливот на Студенчица	147
 <u>ПРИКАЗИ</u>	
Марјан МАРКОВИЌ	
Современи пристапи во лингвогеографијата (ред. Татьяна Ивановна Вендина, <i>Лексический атлас русских народных говоров. Т. 1 Растительный мир</i> , Институт славяноведения РАН, Российская академия наук, Москва, 2017)	167

Бојан ПЕТРЕВСКИ
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
bojan_petrevski@yahoo.com

СЕКУНДАРНАТА ПРЕДИКАЦИЈА ВО ВРСКА СО АКУЗАТИВНИОТ ОБЈЕКТ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Вовед

Во трудот ќе бидат посочени карактеристиките на секундарните предикати во врска со акузативниот објект. Со оглед на критериумите за нивно издвојување во други јазици, целта е да се утврдат нивните пројави во македонскиот: на какви карактеристики се однесуваат, со какви глаголи се комбинираат, каков е нивниот информациски карактер и какви се од морфолошки аспект. Наспоредно, ќе бидат посочени и случаите што се блиски до нив, но не се вклопуваат во некои од тие критериуми.

Во првиот и во вториот дел се разгледуваат критериумите за издвојување на секундарните предикати и основните семантички карактеристики на депиктивните конструкции и на глаголите со кои се комбинираат, во третиот и во четвртиот – случаите што не се вклопуваат во еден од критериумите за депиктивност (паралелност помеѓу двата предиката) и конструкциите со каузална нијанса, во петтиот и во шестиот – предлошките синтагми во функција на депиктивни секундарни предикати и резултативната секундарна предикација наспроти другите резултативни конструкции, а во седмиот – случаите со неидентификувани референти.

Повеќето примери се експерпирани од неколку книжевни дела (РБ – „Мојот маж“ од Румена Бужаровска; БК – „Дневник по многу години“ од Блаже Конески; ДС – „Мртва трка“ од Димитар Солев; ВМ – „Небо без ѕвезди“ од Владимир Мартиновски).

1. Критериуми за издвојување на секундарните предикати

Химелман и Шулц-Бернт (Himmelman and Schultze-Berndt 2004) посочуваат дека во речениците со секундарни предикати има два предикативни конституента што не оформуваат сложен предикат (сп. Himmelman and Schultze-Berndt 2005). Тоа го илустрираат со низа примери, од типот на (1), каде што, освен глаголскиот предикат (*напуштил*), има и придавски (*лут*).

(1) *George left the party angry.*
'Џорџ ја напушти забавата лут.'

За придавските предикати како наведениот терминот *дейиктив-вен секундарен предикат* (*дейиктив*) го посочуваат како најшироко прифатен, но наведуваат и други: „*praedicativum*“ (во врска со латинскиот), *предикативен априбути*, *којредикат*, *којредикатив*. Притоа, воспоставуваат седум критериуми за определување на речениците со депиктивните секундарни предикати:

- содржат два предикативни елемента, главниот и депиктивниот, при што состојбата на нештата изразена со депиктивниот е во временската рамка на настанот на главниот;
- депиктивниот предикат е нужно во врска со својот носител – еден од учесниците во настанот на главниот предикат, што обично се интерпретира како предикативна релација;
- депиктивниот предикат е барем делумно независен од главниот и не оформува сложен или перифрастичен предикат со него;
- депиктивниот предикат не е аргумент на главниот, т.е. не е задолжителен;
- депиктивниот предикат не оформува именска синтагма со својот носител, т.е. не функционира како негов модификатор;
- депиктивниот предикат е нефинитен (намаркиран во поглед на категориите време и начин);
- депиктивниот предикат е дел од иста прозодиска единица со главниот.¹

Во согласност со првиот критериум, посочуваат дека состојбата на нештата изразена со депиктивот е актуелна во интервалот на настанот на главниот предикат, т.е. дека во примерот (1) е релевантно оти субјетот бил лут во моментот кога ја напуштил забавата. За разлика од нив (кои се дел од реченицата), „атрибутивните модификатори“ (термин што го

¹ Што се однесува на седмиот критериум, за разлика од Химелман и Шулц-Бернт (Himmelman and Schultze-Berndt 2004), Комбет (Combettes 1998) ги разгледува како секундарни предикати и прозодиски неинтегрираните елементи.

употребуваат во врска со модификаторите во именската синтагма) не се поврзани на тој начин со временската рамка на главниот предикат, туку нивната функција е во врска со референцијалниот опсег на именската синтагма, каде што најчесто функционираат рестриктивно (т.е. ја условуваат идентификацијата на референтот). На пример, за разлика од примерот (1), во примерот (2) рестриктивниот модификатор имплицира дека на забавата имало повеќе гости, од кои само еден бил лут, па е идентификуван токму преку таа карактеристика.

(2) *Луџиоџи Ѓосџин ја најуџиџи забавата.*

Во врска со акузативниот објект, ги посочуваат примерите (3) и (4), од кои првиот е со модификатор, а вториот – со депиктивен секундарен предикат.

(3) *Carol drinks black coffee.*

‘Карол пие темно кафе.’

(4) *Carol drinks her coffee black.*

‘Карол го пие кафето темно.’

Под *секундарна ѓредикација* Гуес и Киефер (Gouesse et Kiefer 2012) ја подразбираат факултативната модификација на еден од аргументите на глаголот – субјектниот или акузативниот, што е во согласност и со критериумите на Химелман и Шулц-Бернт (ibid.). Во врска со акузативниот објект, ги наведуваат, меѓу другите, примерите (5) и (6), од кои првиот е депиктивен, а вториот – резултативен.

(5) *Marie boit son thé chaud.*

‘Мари го пие чајот топол.’/‘Мари го пие чајот, при што е топол.’

(6) *Marie écrit ses articles courts.*

‘Мари ги пишува статиите кратки.’

Како што посочуваат, депиктивната секундарна предикација (која тие ја нарекуваат *дескриптивна*) ја карактеризира состојбата на референтот, а резултативната – резултатот од настанот на примарната предикација (што значи: состојба на референтот што произлегува од настанот на примарната предикација). Како што покажуваат парафразите, во двата случаја придавката е дел од друга пропозиција, одделна од примарната. Од друга страна, бидејќи во францускиот јазик модификаторите во именската синтагма се, во принцип, постпозитивни, некои случаи може да добијат две интерпретации. На пример, освен како депиктивен предикат, придавскиот елемент во (5) може да се толкува како модификатор во именската синтагма: ‘го пие топлиот чај (а не оладениот)’.

Што се однесува на македонистичката литература, Минова-Ѓуркова (2000: 221) разгледува депиктивни примери како дел од „предикативниот атрибут“ (7), а Тополињска (1997: 96) – во рамките на „темпоралните реченични трансформи“, со значење на паралелност во однос на главниот настан, во случаите каде што глаголските придавки може да се интерпретираат и како додатоци кон предикативниот израз (8) (‘Иван беше потпрен на вратата и ја следеше дискусијата’), а не само како дел од именската синтагма (‘Иван, кој беше потпрен на вратата, ја следеше дискусијата’).

(7) *Мажој се врати болен.*

(8) *Потпрен на вратата, Иван ја следеше дискусијата.*

2. Семантиката на глаголите и на секундарни предикати

Во расположливиот материјал депиктивните секундарни предикати во врска со акузативниот аргумент најчесто се комбинираат со глаголите *најде* (9) и *види* (10), кои се јавуваат во по седум случаи.

(9) *Го најдов дури во оној на дворот, седнај на креветот под лозница.* (БК, 131)

(10) *Ќе се изненади кога ќе го види ситанат пред неа.* (ДС, 77)

Во четири случаи се јавува *гледа* (11), во три – *држи* (12), а во по еден – *погледне* (13), *слика* (14), *зашече* (15), *носи* (16), *наоѓа* (17) и *срејне* (18).

(11) *Кога го гледав така ситанат среде дневната соба, под силната светлина на луцерите (...)* (РБ, 6)

(12) *Ја држев Лиле зинајта, ама таа беше млада и не покажуваше интерес за ништо.* (РБ, 96)

(13) (...) – колку да го погледне – бушав во косата, појен во кошулата и крвјосан во очите. (ДС, 147)

(14) *Гледаме фотографии од Лука. Маж ми го слика облечен во некое костумче за бебиња (...)* (РБ, 80-81)

(15) (...) ја го зашече и дворот зашечен; (ДС, 8)

(16) *Лиле ја носев во една рака, појрена на колк, а во другата ја имав нејзината торба и кутијата со ајварот.* (РБ, 93)

(17) *Нашите прасиња, пет или шест во нашата кука, ги наоѓавме тесно збиени, главче до главче, меше до меше, над каменито корито полно цвик.* (БК, 60)

(18) *Така и јас го срејнав својот помлад братучед Атанас, во англиска униформа, преврзан со црвена шамија околу вратот, со ушкомишралез на рамо.* (БК, 76)

Според тоа, најчести се глаголите на визуелна перцепција (*види, гледа, погледа*), а повеќето од другите (*најде, зајече, срејне*) може да се воопштат со парафразата ‘субјектот го затекува објектот во некаква состојба’ (која, со нужни измени, се однесува и на случаите со глаголи на визуелна перцепција: ‘субјектот визуелно го затекува објектот во некаква состојба’). Од неа отстапуваат случаите со глаголите *држи* и *носи*, каде што општата парафраза е ‘субјектот го одржува/пренесува објектот во некаква состојба’.²

Што се однесува на семантиката на депиктивите, според Химелман и Шулиц-Бернт (*ibid.*), најчесто станува збор за физичка или за психичка состојба или за положба/состојба на (делови од) телото. Од друга страна, посочуваат дека во литературата меѓу депиктивите често се посочуваат и конструкции што изразуваат животна фаза или улога. Такви се (19) и (20).

(19) *Како стјуџенџи, беше многу слаб.* (‘кога беше студент, беше многу слаб’)

(20) *Зборувам како џеџинец.* (‘зборувам, при што настапувам во својство на поединец’)

Во повеќето расположливи примери депиктивните секундарни предикати се однесуваат на персонален аргумент, кому му припишуваат карактеристики што може да се класификуваат во неколку групи, кои ќе бидат подредени од најчестата кон најретката:

- карактеристики во врска со положбата на телото, од типот на (21) и (22);

(21) *Кога и да му влезам во собата, ќе го најдам ојнат на креветот,* над некој од џеџините романи. (ДС, 30)

(22) *Ќе се изненади кога ќе го види стјанат пред неа.* (ДС, 77)

- карактеристики во врска со физичкиот изглед/состојба/опременост, од типот на (23) и (24);

(23) (...) *иака иако Лида ги џодоџвори очите не колку да го слушне – иако може да џ каже џијан човек? – колку да го погледа – бушав во косата, џоџен во кошулата и крјосан во очите.* (ДС, 147)

(24) *Гледавме фототграфии од Лука. Мај ми го сликал облечен во некое костимче за бебиња иако му беше џолку џесно, иако најдолгот којче мораше да му стџои ојкојчано.* (РБ, 80-81)

² Шулиц-Бернт и Химелман (*ibid.*) посочуваат дека во повеќето случаи главниот предикат е глагол на движење, земање, ракување (во смисла на употреба) или промена на некоја состојба. Сепак, тоа се однесува на случаите во кои секундарниот предикат е во врска со субјектниот, а не со акузативниот аргумент.

- карактеристики во врска со психичката состојба, од типот на (25) и (26);

(25) *Никогаши не сум го видела **џака бесен**.* (РБ, 30)

(26) (...) *џо гледаше Горана **немоќен ѝо**меѓу **нежовоџо не можам и шџо да му кажам**, но не го сожалуваше, дури не му ни сочувсџуваше.* (ДС, 56-57)

- карактеристики во врска со општествениот/професионалниот статус, од типот на (27);

(27) *Во џебе ѝолагаше надеж, самиоџ за себе шџо ја сонувал. Да џе види еден ден **џрофесор на факулџеџ**.* (ДС, 85)

- физиолошки карактеристики, од типот на (28);

(28) *Кога уџрово сакал да ја разбуди, ја нашол **мрџва**.* (ПА, 55)

- когнитивни состојби, од типот на (29).

(29) *Тоа малку џо освежи и џо развесели, џа кога излежовме во двороџ, **фаџени рака ѝо** рака, **џи најдовме жосџиџе несвесни за наша-џа ѝриказна** како разжоварааџ и уживааџ во аџмосфераџа.* (РБ, 69)

Случаите со неперсонален аргумент, од типот на (30) и (31), се многу поретки.

(30) (...) *џа џо заџекна и двороџ **заџушџен**;* (ДС, 8)

(31) *Дано влезе внаџре и веднаш ѝочувсџувува како ѝоџџа му се лади, осџаваџки му ја усџаџа **врела и сува**.* (ДС, 108)

3. Случаи што не се вклопуваат во критериумот за паралелност помеѓу главниот и секундарниот предикат

Глаголите *замислува* и *џамеџи* се издвојуваат по тоа што се подведуваат под парафразата ‘субјетот го проектира ментално објектот во некаква состојба’. Тие не се вклопуваат во критериумот според кој депиктивите изразуваат карактеристика паралелна на главниот настан. Во таа смисла, значењето на примерите (32) и (33) не е ‘кога си го замислувам/паметам, тој е објективно таков’, туку ‘си го замислувам/паметам и, во мојата претстава, тој е таков’.

(32) *Од пред ѝомалку од година, кога врабойија неколку“, реков и се обидов да се сејам како изгледа, но никогаи немав водено слика. Си ја замислував мала, слаба, ѝенка, со ѝенок, мал нос, сини очи, свейла коса, шайирана.* (РБ, 23) (‘си ја замислував и, во мојата претстава, таа беше мала, слаба, тенка...’)

(33) *Го ѝамејам чичо Мийо Димийриевски, во својство на висок државен функционер, седнај на масаа ѝод еден орев, на кој беше закачен најиис со називои на усјановаиа и го праиав шийо ѝреба јас да правам.* (‘го паметам и, во мојата претстава, тој е во својство на државен функционер, седнат на масата под еден орев’)

Како што посочува Ноели (Noailly 1999: 121) во врска со францускиот јазик, глаголот *сака* (како и *претјочийа*) влегува во тие што може да се комбинираат со депиктиви (за кои тој го употребува терминот „инцидентни атрибути“). Сепак, како и во конструкциите со *замислува* и *ѝамеји*, во посочениот дел од дефиницијата на депиктивите не се вклопуваат ни случаите со глаголот *сака*, во кои карактеристиката е, исто така, проектирана, па може да се парафразираат како ‘субјектот сака објектот да биде некаков’, а се разбира, не како ‘кога субјектот го сака објектот, објектот е некаков’ (34), (35).

(34) *Во неделата му месица зелник, со ѝовеке зелје а ѝомалку сирење, ѝаков го сакал – ѝаков му месица.* (ДС, 14) (‘сакал зелникот да биде таков’)

(35) *Но овој ѝај не го сакаат жив за да го зајворат, ѝие го сакаат мртвов.* (ПА, 68) (‘не сакаат да биде жив/сакаат да биде мртов’)

Како што беше посочено, состојбата на нештата изразена од депиктивниот предикат е во временската рамка на настанот на главниот. Во тој контекст, интересни се примерите од типот на (36), кои најчесто се посочуваат меѓу депиктивните, што би ја имплицирало интерпретацијата ‘го испив кафето, при што беше топло’/‘кога го испив, кафето беше топло’ (сп. го примерот 5). Сепак, поприфатливо е обратното толкување, според кое карактеристиката е временска отсечка на примарната предикација: ‘го испив кафето додека беше топло’, каде што има сегментација во две фази – една, во која кафето е топло, и друга, во која би било оладено.

(36) *Го испив кафеио ѝојло.*

Примерот (37) покажува дека не е исклучено придавката да не функционира ни на едниот ни на другиот начин. Во него нема можност за сегментација. Интерпретацијата ‘го испив кафето додека беше благо’ е исклучена, а не може да се примени ни депиктивната, според која ка-

рактеристиката би се ограничила во интервалот на примарната предикација. Толкувањето ‘кога го испив кафето, беше благо’ е исклучено, затоа што не би можело да се претпостави следна фаза (по завршувањето на настанот на примарната предикација), во која не би било благо. Најсоодветната парафраза е еквивалентна на нерестриktivна релативна реченица – ‘го испив кафето, кое беше благо’, со импликацијата: не само кога го испив туку и претходно.

(37) *Го испив кафеџо благо.*

Со оглед на тоа, случаите во кои се изразува животна фаза (38) (сп. го примерот 17), исто така, не се вклопуваат во критериумот според кој состојбата на нештата изразена со депиктивниот предикат е во временската рамка на настанот на главниот. Во тој пример, значењето на *како дејше* е соодветно на временска дел-реченица.

(38) *Како дејше, беше многу џврдоглав.* (‘кога беше дете, беше многу тврдоглав’)

Најпосле, има случаи што еднакво прифатливо може да се толкуваат и како депиктивни и со обратен временски ред на предикациите. Така, карактеристиката во (39) може да се интерпретира и како ‘кога ги запознав, беа млади’ (депиктивно), и како ‘ги запознав кога беа млади’ (еквивалент на временска дел-реченица).

(39) *Ги запознав млади.*

4. Конструкции со каузална нијанса

Од друга страна, интересни се и случаите што, покрај депиктивното значење, содржат каузална (причинска или допусна) нијанса. Така, (40) ќе се интерпретира депиктивно – ‘го облекував, при што беше недосушен’, но и концесивно – ‘го облекував, иако беше недосушен’.

(40) *Нормално, џемџероџ мајка ми редовно џо џереше, ама јас недосушен џо облекував.* (ВМ, 91)

Во (41), пак, интерпретацијата може да биде депиктивна – ‘ја фрливме, при што беше неполезна’, но и со причинска нијанса – ‘ја фрливме затоа што беше неполезна’. Со причинска нијанса е и конструкцијата во (42), која може да се толкува и како ‘го жртвуваа третиот, при што веќе беше излишен’ и како ‘го жртвуваа третиот бидејќи веќе беше излишен’. Сепак, во двата примера придавките се воведени со предлогот

како, без кој конструкциите се, во најмала рака, многу поневообичаени (41a), (42a). Тоа е разлика во споредба со концесивниот пример (40), кој, обратно, не може да се јави со како (40a).

(41) *Којзнае, можеби ја имавме враце, а ја фрливме како нејполезна или, можеби ја носиме во некое од нашиите ѝрејолни ѝорбулиња.* (ВМ, 6-7)

(42) *Горан едносѝавно ѓо заменил друѓарсѝвоѝо за љубов, жрѝвувајќи ѓо ѝреѝиоѝ како веќе излишен.* (ДС, 99)

(41a) ?*Ја фрливме нејполезна.*

(42a) ?*Го жрѝвува излишен.*

(40a) **Ама јас како недосушен ѓо облекував.*

Во примерите (41) и (42) како може да се толкува токму како показател на причинската нијанса, затоа што едно од честите значења на именските синтагми што ги воведува е причинското, во случаи од типот на (43).

(43) *Како ѝринѝиелен човек, не можеше да си дозволи ѝремолчување неѝравди.* (‘бидејќи е принципиелен човек, не можеше да си дозволи премолчување неправди’)

5. Предлошките синтагми како депиктивни секундарни предикати

Во повеќето примери депиктивните секундарни предикати во врска со акузативниот објект се изразени со глаголски придавки, по кои следуваат квалитативните, а именките се јавуваат многу поретко (27).

(27) *Во ѝебе ѝолаѓаше надеж, самиоѝ за себе ѝиѝо ја сонувал. Да ѝе види еден ден ѝрофесор на факулѝеѝ.* (ДС, 85) (‘сонуваше да те види, а притоа да бидеш професор на факултет’)

Од друга страна, во (44) како депиктив функционира предлошка именска синтагма (*со ѓлаваѝа меѓу колена*), која функционира како уточнување на глаголската придавка (*ѝревиѝкан*).

(44) *Се сврѝев наназад и ѓо видов ѝревиѝкан, со ѓлаваѝа меѓу колена.* (РБ, 121). (‘го видов, при што беше превиткан, со главата меѓу колена’)

Во (45) се комбинирани две предлошки именски синтагми (*на моѝорче, со рибарски ѝрибор ѝреку рамо*), од кои и едната и другата може да се воведат со глаголски придавки (*качен, оѝремен*) (45a).

(45) *Го виделе ѿоа уѿро на мойѿорче, со рибарски ѿрибор ѿреку рамо.* (БК, 131)

(45a) *Го виделе ѿоа уѿро качен на мойѿорче, оѿремен со рибарски ѿрибор ѿреку рамо.*

Примерот (18), во кој меѓу две предлошки синтагми (во *анџлиска униформа, со ѿушкомиѿралез на рамо*) е инкорпориран депиктив конститутуиран од глаголска придавка (*ѿреврзан со црвена шамија околу враѿоѿ*), може да се варира со изоставање на глаголската придавка (18a), но и со уточнување на предлошките синтагми со глаголски придавки (18б).

(18) *Така и јас ѓо среѿнав својоѿ ѿомлаѿ браѿѿучеѿ Аѿѿанас, во анџлиска униформа, ѿреврзан со црвена шамија околу враѿоѿ, со ѿушкомиѿралез на рамо.* (БК, 76)

(18a) *Го среѿнав својоѿ ѿомлаѿ браѿѿучеѿ Аѿѿанас, во анџлиска униформа, со црвена шамија околу враѿоѿ, со ѿушкомиѿралез на рамо.*

(18б) *Го среѿнав својоѿ ѿомлаѿ браѿѿучеѿ Аѿѿанас, облечен во анџлиска униформа, ѿреврзан со црвена шамија околу враѿоѿ, оѿремен со ѿушкомиѿралез на рамо.*

Тоа покажува дека разликата помеѓу депиктивните секундарни предикати изразени со глаголски придавки, од една страна, и со предлошки синтагми, од друга, е само формална, т.е. дека предлошките именски синтагми треба да се разгледуваат како депиктиви.

6. Резултативната секундарна предикација наспроти резултативните конструкции што не се секундарни предикати

Како што беше посочено, освен депиктивна, секундарната предикација може да биде резултативна. Општо земено, таа може да се парафразира како ‘субјектот предизвикува објектот да биде некаков’. Станува збор за случаите од типот на (46), чие значење е ‘го соблече, по што беше угол гол’, каде што карактеристиката произлегува од настанот на примарната предикација.

(46) *Поѿоа ѓо соблече уѓол ѓол и ѓо ѿоѿравиво каѿаѿѿа, ѿрво ѿа си ја исѿѿрие киѿѿѿа оѿ коѿѿѿѿа а ѿоѿѿоа ѿа се насаѿѿуни ѿо ѿоѿ нокоѿѿ.* (ДС, 16)

Во материјалот резултативните секундарни предикати се маргинални во споредба со депиктивните (единствен пример е посочениот). Сепак, тие споделуваат една значајна карактеристика со нив. Во дефинирањето на секундарната предикација беше посочено дека и Химелман

и Шулиц-Бернт (Himmelmann and Schultze-Berndt 2004), од една страна, и Гуес и Кiefer (Gouesse et Kiefer 2012), од друга, се согласуваат оти еден од критериумите и за депиктивната и за резултативната секундарна предикација е факултативноста. Во таа смисла, ни депиктивната ни резултативната секундарна предикација не се дел од аргументската структура на односниот глагол. Во согласност со тоа, Гуес и Кiefer (ibid.) посочуваат дека конструкциите со глаголот *йрави* од типот на (47) се резултативни, но не се секундарни предикати, затоа што во тие случаи придавскиот елемент е задолжителен, т.е. не може да се изостави (47a). Тоа е разлика во споредба со резултативната секундарна предикација (46), (48), каде што изоставањето е можно (46a), (48a).³

(47) *Комфорой кѐ зѐ найрави несйособен.*

(47a) **Комфорой кѐ зѐ найрави.*

(46) *Поѣоа зѐ соблече уѣол зѣл*

(46a) *Поѣоа зѐ соблече.*

(48) *Ја офарба косаѣа црвена.*

(48a) *Ја офарба косаѣа.*

Разликата помеѓу резултативната секундарна предикација и резултативните конструкции со глаголот *йрави* се одразува и во поглед на можноста за поставување на елементот надвор од информациското јадро на исказот, во прозодиски неинтегрирана или во целосно осамостоена позиција. Неинтегрирани и целосно осамостоени може да бидат само резултативните секундарни предикати (46b), (48b), а не и резултативните елементи со глаголот *йрави* (47b).

(46b) *Поѣоа зѐ соблече, уѣол зѣл. / Поѣоа зѐ соблече. Уѣол зѣл.*

(48b) *Ја офарба косаѣа, црвена. / Ја офарба косаѣа. Црвена.*

(47b) **Комфорой кѐ зѐ найрави, несйособен. / *Комфорой кѐ зѐ найрави. Несйособен.*

7. Случаите со неидентификувани референти

Во сите претходни примери аргументот во функција на акузативен објект се однесува на идентификуван референт, т.е. е претставен со определена именска синтагма. Тие се еднозначни, т.е. не оставаат простор секундарните предикати да бидат протолкувани како модификатори, затоа што е неспорно дека не ја условуваат идентификацијата, туку му ја припишуваат карактеристиката на веќе идентификуван референт. Во таа смисла, примерот (49) ќе се интерпретира еднозначно, како ‘ја видов Меланија, при што беше лута’.

³ За разлика од посочените автори, Хаву и Пјерар (Havu et Pierrard 2008) ги разгледуваат како секундарни предикати и придавските елементи од типот на (47).

(49) *Ја видов Меланија луџа.*

Од друга страна, (49a) покажува дека во случаите со идентификувани референти акузативниот аргумент, ако се подразбира од претходниот контекст, може да се сведе на кратка личнозаменска форма, какви што се голем број од претходните примери.⁴

(49a) *Ја видов луџа.*

Кај неидентификувани референти ситуацијата е инаква. Во македонскиот јазик придавските модификатори се препозитивни (со стилски отстапки), а депиктивните секундарни предикати – во принцип, постпозитивни. Сепак, кај придавските конструкции развиени со определба, кои се почесто постпозитивни одошто препозитивни, може да се јават двозначни случаи. Така, во (50) има простор за две интерпретации на придавската конструкција. Според толкувањето како депиктивен секундарен предикат (‘видов една девојка, при што беше облечена во некоја уникатна носија’), одговара на прашањето *Каква беше кога ја виде?*. Според толкувањето како модификатор (‘видов една таква девојка што беше облечена во некоја уникатна носија’), одговара на прашањето *Каква девојка виде?*.

(50) *Видов една девојка облечена во некоја уникајна носија.*

Веројатноста за едната или за другата интерпретација зависи и од степенот на запознаеноста со референтот. За (50) може да се претпостави ситуација во која девојката не му е позната ни на зборуваачот, кој ја сретнал првпат, случајно. Варијантата (50a), пак, се разликува по тоа што пријателката, се разбира, му е позната на зборуваачот, а непозната само на адресатот (што е причината поради која зборуваачот не ја идентификува со личното име).

(50a) *Видов една пријателка облечена во некоја уникајна носија.*

Во втората варијанта е поприфатливо толкувањето како депиктивен секундарен предикат (‘видов една пријателка, при што беше облечена во некоја уникатна носија’), затоа што е поверојатно дека конструкцијата одговара на прашањето *Каква беше пријателката кога ја виде?* одошто на прашањето *Каква пријателка виде?*.

⁴ Такви примери се посочува и во врска со други јазици: на пример, во српскиот – од Радуловиќ (2012), во бугарскиот – од Геннадиева-Мутафчиева и др. (1998: 170), во францускиот – од Риежел (Riegel et al. 2014: 431).

Заклучни белешки

Во ексцерпираниот материјал преовладуваат случаите во кои придавските депиктивни секундарни предикати во врска со акузативниот објект се комбинираат со глаголи на визуелна перцепија (*види, гледа, погледне*), а повеќето од другите (*најде, зајечче, срејне*) може да се воопштат со парафразата 'субјектот го затекува објектот во некаква состојба'. Депиктивните секундарни предикати најчесто се однесуваат на персонален аргумент и изразуваат карактеристики во врска со: 1. положбата на телото; 2. физичкиот изглед/состојба/опременост; 3. психичката состојба; 4. општествениот/професионалниот статус; 5. физиолошката состојба; 6. когнитивни состојби.

Меѓу примерите се издвојуваат и такви што се блиски со депиктивите, но не се вклопуваат во некои од критериумите. На пример, кај глаголите од типот на *замислува, ѝамејти* и *сака* карактеристиката е проектирана. Од друга страна, се изделуваат случаи што не се во согласност со критериумот според кој состојбата на нештата изразена со депиктивниот предикат е во временската рамка на настанот на главниот, туку, обратно, изразуваат карактеристика што е временска отсечка на примарната предикација.

Од семантички аспект, треба да се одбележат и депиктивите што влегуваат во дополнителна, каузална релација со примарниот предикат, како и резултативната секундарна предикација, која се јавува маргинално (само во еден пример). Таа се разликува од резултативните конструкции со глаголот *йрави* по тоа што е факултативна, т.е. не влегува во аргументската структура на глаголот.

Депиктивните секундарни предикати што се однесуваат на идентификуван референт се еднозначни, т.е. не може да се протолкуваат како модификатори. Во тие случаи, таму каде што референтот се подразбира од претходниот контекст, акузативниот аргумент може да се сведе на кратка личнозаменска форма. Од друга страна, некои случаи со неидентификуван референт може да ги добијат двете интерпретации.

Литература

- Генадиева-Мутафчиева, З., Георгиев, Ст., Георгиева, Е., Лазарова, А., Николова, Р., Пенчев, И., Петрова, Ст., Попов, К., Стефанов-Брезински, Ст., 1998. *Граматика на съвремения български книжовен език в три тома. Том 3: Синтаксис*. София: Абагар.
- Радловић, М. „Секундарна предикација у српском језику“. *Зборник Филологија и универзитет*, бр. 1, 2012, стр. 573-583, Филозофски факултет.
- Тополинска, З., 1997. *Македонскиот дијалект во Егејска Македонија: Синтаксис (II. 2)*. Скопје: МАНУ.
- Минова-Гуркова, М., 2000. *Синтаксис на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.
- Combettes, B., 1998. *Les constructions détachées en français*. Paris: Édition Ophrys.
- Gouesse, M. et Kiefer F., 2012. „Quelques aspects de la prédication seconde en français et en hongrois“ *Revue d'Études Françaises* 17, p. 13-29.
- Havu, E., Pierrard, M., 2008. „La prédication seconde en français : essai de mise au point“, *Travaux de Linguistique*, vol. 57, p. 7-21.
- Himmelman, N. P. and Schultze-Berndt, E., 2004, Depictive secondary predicates in crosslinguistic perspective. *Linguistic Typology*, Volume 8, Issue 1, p. 59–131.
- Himmelman, N. P. and Schultze-Berndt, E., 2005, Issues in the Syntax and Semantics of Participant oriented adjuncts: an Introduction. In N. P. Himmelman and E. Schultze-Berndt (eds.). *Secondary predication and adverbial modification: The typology of depictives*, p. 1–67. Oxford: Oxford University Press.
- Noailly, M., 1999. *L'adjectif en français*. Paris: Édition Ophrys.
- Riegel, M., Pellat, J.C., et Rioul, R., 2014. *Grammaire méthodique du français*. (5e éd.) Paris: Presses Universitaires de France.

Извори

- Бужаровска, Р. (2017). *Мојот маж*. Скопје: Или-Или.
- Конески, Б. (1988). *Дневник по многу години*. Скопје: Македонска книга.
- Солев, Д. (1998). *Мртва ѝрка*. Скопје: Култура.
- Мартиновски, В. (2016). *Небо без свези (хабунџи)*. Скопје: Или-Или.

Bojan PETREVSKI

SECONDARY PREDICATION RELATED
TO THE ACCUSATIVE OBJECT IN MACEDONIAN

Summary

The paper discusses the secondary predicates related to the accusative object in Macedonian. A point of departure are the criteria established in other languages, according to which there are two basic types of secondary predicates: depictive and resultative. The examples, collected mainly from Macedonian literary works, show that the former is very frequent, while the latter is marginal. The paper divides the characteristics the depictive secondary predicates express into several groups and points out the semantic features of the verbs they are combined with, as well as the difference between the identified and the unidentified referents regarding the interpretation. On the other hand, the cases that are similar, but are not in accordance with some of the criteria for depictive secondary predication are also pointed out.